

Лобова Ольга Володимирівна,

професор кафедри дошкільної і початкової освіти
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С. Макаренка,
доктор педагогічних наук, професор
ollo11@i.ua
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-7028-043X>

Шинкаренко Марина Олегівна,

магістрант кафедри дошкільної і початкової освіти
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С. Макаренка
marinka.shynkarenko.z.27@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0001-7110-7185>

ЗМІСТ І СТРУКТУРА МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті визначено зміст і структуру мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку. З'ясовано сутність ключової мистецько-творчої компетентності як здатності дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал та елементарно застосовувати мистецькі навички для отримання бажаного результату в різних видах мистецько-творчої діяльності (музичній, образотворчій, хореографічній, театралізованій тощо). Виявлено специфіку художньої діяльності дитини дошкільного віку як поєднання сприймання мистецтва та практичної діяльності, що може відбуватись на репродуктивному й творчому рівнях і мати матеріальні (малюнок, аплікація, витинанка тощо) та нематеріальні (пісня, танець, театральний образ тощо) втілення художніх образів у мистецьких творах. Проаналізовано різні підходи до структурування і визначення складників мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку. У контексті дослідження виокремлено такі компоненти зазначеної якості: емоційно-мотиваційний, що включає різноманітні прояви емоційного й мотиваційного ставлення дітей до мистецько-творчої діяльності (інтерес, захоплення, отримання певних емоцій від процесу та результату власної мистецької творчості тощо); мистецько-пізнавальний, який передбачає сформованість у дитини відповідних її віку та вимогам чинних документів мистецьких знань, умінь і навичок, а також спроможність практично реалізувати їх у різних видах мистецької діяльності; продуктивно-творчий, що передбачає спрямованість і здатність дитини до творчої реалізації наявних знань, умінь і навичок у різних видах мистецтва, розкриття її мистецько-творчого потенціалу в різноманітній мистецькій діяльності.

Визначено роль закладу дошкільної освіти щодо повноцінної реалізації компетентнісного підходу, зокрема формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку.

Ключові слова: компетентнісний підхід, мистецько-творча компетентність, зміст, структура і компоненти, діти дошкільного віку, заклад дошкільної освіти.

© Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2024

© Лобова О., Шинкаренко М., 2024

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Згідно з сучасними документами (Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», Концеп-

ція Нової української школи, Базовий компонент дошкільної освіти, Концепція розвитку дошкільної освіти тощо), одним з провідних завдань керівника закладу дошкільної освіти є забезпечення повноцінної реалізації компетентнісного підходу.

Ключовими для дошкільної освіти визначено компетентності, формування яких розпочинається в закладі дошкільної освіти, продовжується в початковій школі й триває протягом усього життя людини. Однією з ключових визначено мистецько-творчу компетентність, непересічне значення якої засвідчено важливістю мистецької діяльності для становлення творчої особистості, різнобічного й гармонійного виховання та розвитку дитини.

Отже, керівник закладу дошкільної освіти має приділяти постійну увагу та створювати умови для формування зазначеної компетентності. Водночас змушені констатувати недостатню розробленість питань теорії та практики організації формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку, що й зумовило вибір теми нашої наукової розвідки.

Мета статті — визначити зміст і структуру мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку.

Методологія дослідження. Методологічною основою дослідження є, насамперед, компетентнісний і діяльнісний підходи, що розглядаються як стрижень формування мистецько-творчої компетентності дитини, адже, згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти, компетентність є результатом міцного поєднання змісту, напрямів і провідних цінностей дошкільної освіти та процесів різнобічного формування в дітей досвіду основних видів діяльності.

Дослідники наголошують, що формування мистецько-творчої компетентності відбувається насамперед шляхом залучення дитини до певної мистецької діяльності. Саме діяльнісний підхід, як зміщення акцентів у бік практики, усвідомлених і вмотивованих дій, є найважливішою основою мистецько-творчого становлення дитини дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику застосування діяльнісного підходу в освіті розкрито у філософських (М. Каган, І. Фролов, Г. Юдін та ін.), психологічних (І. Бех, Г. Костюк, В. Роменець та ін.), педагогічних (І. Бех, Н. Гузій, А. Данилюк, Л. Зайцева, Г. Іванюк, В. Лозова та ін.) та мистецьких (Л. Масол, О. Олексюк, О. Рудницька, Б. Юсов та ін.) аспектах.

Питання сутності та реалізації компетентнісного підходу в освіті дітей розкрили у своїх працях Л. Артемова, Н. Бібік, А. Богуш, Н. Гавриш, С. Гончаренко, І. Дичківська, О. Кононко, Л. Лисогор, О. Овчарук, Т. Піроженко, О. Пометун, О. Савченко, С. Сисоева, Л. Сохань, Л. Хоружа та ін. Дослідники компетентнісного підходу однак не в думці, що формування компетентностей є результатом здобуття дитиною певного рівня освіти й розпочинати його слід вже в закладі дошкільної освіти.

Категорію мистецько-творчої компетентності висвітлено в чинних державних документах

(Базовий компонент дошкільної освіти, програми для закладів дошкільної освіти) та в працях Г. Беленької, О. Дронової, Н. Лисенко, О. Лобової, І. Паласевич, О. Половіної, А. Федорович, Л. Фесюкової та ін., а також у дослідженнях щодо мистецької освіти й художньо-естетичного виховання дітей дошкільного віку (А. Івершинь, Л. Лемешко, М. Пічкур, І. Ревенко, О. Семенова, М. Явоненко, С. Яланська та ін.).

Виклад основного матеріалу. Одним із провідних завдань сучасного керівника закладу дошкільної освіти є забезпечення повноцінної реалізації компетентнісного підходу, впровадження якого в Україні розпочинається вже з першої освітньої ланки. У Базовому компоненті дошкільної освіти ключовими визначено компетентності, формування яких продовжується в початковій школі і триває протягом усього життя людини.

Однією з ключових є *мистецько-творча компетентність*, сформованість якої важлива для подальшого розвитку та самореалізації кожної людини. Як зазначає А. Федорович, «поряд з увагою вчених до розвитку різних видів компетентностей, актуальності в умовах зниження рівня естетичної та загальної культури людства набуває формування мистецько-творчої компетентності дошкільника», що пов'язано насамперед із завданнями художньо-естетичного виховання дітей дошкільного віку й потребує вивчення сутності та різноманітних ефективних засобів формування зазначеної компетентності в дошкільний період дитинства [8, с. 403].

У Базовому компоненті дошкільної освіти ключова мистецько-творча компетентність тлумачиться як «здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності» [4]. Основними видами мистецько-творчої компетентності дитини дошкільного віку визначені такі: музична, театралізована, художньо-продуктивна тощо.

Мистецько-творча компетентність дитини виявляється та формується в мистецькій діяльності, тож розглянемо її специфіку в дошкільному віці.

По-перше, *мистецька діяльність дитини має два різнобічні прояви:*

1) дитина сприймає, пізнає та аналізує мистецькі твори й художні образи різних видів мистецтв, що дає їй змогу емоційно та естетично сприймати навколишній світ, відчувати його багатобарвність і красу;

2) дошкільнята намагаються та прагнуть самостійно створювати мистецькі вироби за допомогою доступних їм засобів, прийомів і технік, що дає їм змогу відчувати себе в ролі творців власних художніх образів.

У цьому контексті О. Половіна наголошує на необхідності актуалізації для дитини низки емоційних та чуттєвих орієнтирів, а також на важливості мистецтва й мистецької освіти для збагачення особистісного досвіду «спілкування» дошкільнят із навколишнім світом [5], а О. Дронова констатує міцну залежність між художнім сприйманням мистецтва та мисленнєвою діяльністю дитини щодо аналізу та синтезу художніх творів і здатності дошкільника розуміти різні види мистецтв [2].

По-друге, *художня діяльність дитини дошкільного віку має різні втілення художніх образів у мистецьких творах*, зокрема: матеріальні (малюнок, аплікація, скульптура, колаж, витинанка, декоративні побутові речі тощо); нематеріальні (виразна декламація, пісня, інструментальний твір, танець, хореографічна композиція, пластичний етюд, театральний образ тощо). Вважаємо, що практична діяльність зі створення художнього образу в мистецькому творі надзвичайно важлива для дитини дошкільного віку, адже дає їй можливість самореалізації, вираження власних думок, поглядів, настроїв та емоцій, власного світосприйняття.

По-третє, *дошкільник може діяти не лише за наданим педагогом зразком, але й на креативному, творчому рівні*. Творча художня діяльність є відкриттям нового в засвоєному матеріалі, відмовою від стереотипів сприйняття та відображення, постійним пошуком тем, ідей і засобів їх реалізації в мистецтві. Психологи зазначають, що творчість дитини принципово відрізняється від творчості дорослого, адже для останнього метою творчої діяльності є її реальний результат (літературний або музичний, твір, картина, художній виріб тощо), а для дитини важливим є сам процес творчості, який сприяє вдосконаленню особистості й пристосуванню дитини до навколишнього світу.

Сучасні дослідники зазначають, що «творцем» є кожна дитина без винятку, а творчість властива абсолютно всім дітям і є невід'ємним атрибутом становлення їхньої особистості. Дитячу творчість вважають однією «з найбільш змістовних форм психічної активності дітей» та універсальною здатністю, «що забезпечує успішність дитячих справ і дій» [1].

Творча дитина, зазначає Н. Каньоса, вирізняється низкою особливих характеристик: здатністю бачити красу світу й милуватися нею; допитливістю і значним інтелектуальним потенціалом; ініціативністю, наполегливістю та самостійністю; прагненням до самовираження та вірою у свої сили; оригінальністю та нестандартністю рішень; почуттям справедливості, прагненням до лідерства; здатністю до передбачення, почуттям гумору, багатим словниковим запасом і високим рівнем мовленнєвої виразності тощо [3].

Слід зазначити, що творчість дитини дошкільного віку може виявлятися в різних видах її мистецької діяльності: літературній, музичній, образотворчій, хореографічній, театральній, конструктивній, декоративній тощо. Різні види мистецтва, залучені до творчого процесу, дають дитині можливість краще пізнавати себе та навколишній світ, розвивати мислення, увагу й уяву, засвоювати знання та накопичувати досвід; розкривати особистісний потенціал, формувати естетичний світогляд, який, своєю чергою, стає стимулом і чинником дитячої творчості.

Для з'ясування та конкретизації змісту і структури мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку ми звернулись до чинних державних документів у галузі дошкільної освіти й сучасних наукових праць зазначеного напрямку.

За Базовим компонентом дошкільної освіти, формування мистецько-творчої компетентності розпочинається в дошкільному віці за освітнім напрямом «Дитина у світі мистецтва». Серед результатів набуття мистецько-творчої компетентності дитиною в документі вказані: «елементарна обізнаність дитини у специфіці різних видів мистецтва (художньо-продуктивний, музичний, театральний); ціннісне ставлення до мистецтва і мистецької діяльності; прагнення сприймати мистецтво тощо» [4].

Емоційно-ціннісне ставлення дитини до мистецтва і мистецької діяльності представлено в документі такими складниками: «емоційно відгукується на прояви краси в довкіллі, побуті та творах мистецтва, виявляє ціннісне ставлення до творчості художників, музикантів, співаків, танцівників, письменників; виявляє інтерес до мистецької діяльності (художньо-продуктивної, музичної, театралізованої); позитивно відгукується на пропозиції включення в різні види мистецько-творчої діяльності <...>; отримує задоволення від мистецької діяльності» [7, с. 22].

Як свідчить наведений перелік, педагоги закладу дошкільної освіти мають створювати умови для спостереження дитиною не лише творів мистецтва, а й краси природи, довкілля, побутових речей, а для цього слід використовувати можливості не тільки суто мистецьких занять, а й щоденну роботу в групі, прогулянки на свіжому повітрі, читання літературних творів, перегляд музичних виступів, казок і театральних вистав, екскурсій, організацію та проведення свят і розваг тощо. Щоб дитина виявляла інтерес, прагнула й отримувала задоволення від різноманітної мистецької діяльності, слід використовувати можливості спеціальних занять і самостійної діяльності дітей зі слухання і виконання музики, музично-ритмічних рухів, малювання, ліплення, аплікації; театралізації та драматизації музичних і літературних творів, проведення свят і розваг, що є надзвичайно важливими для становлення відповідної мотивації.

Сформованість знань у контексті набуття дитиною мистецько-творчої компетентності представлено такими складниками: «має елементарні уявлення про види мистецтва (художньо-продуктивне, музичне, театральне); розуміє мистецтво як результат творчої діяльності митців, виконавців; виявляє інтерес до творів різних видів мистецтва, впізнає знайомі твори <...>; сприймає та емоційно реагує на художній образ, елементарно аналізує засоби художньої виразності у творах мистецтва різних видів і жанрів; вирізняє специфіку образу мистецтва художньо-продуктивного, декоративно-ужиткового, музичного, танцювального, театрального; розуміє призначення зображувальних матеріалів, театрального реквізиту, атрибутів для образотворчої, театралізованої, музичної діяльності; здатна до реалізації творчого задуму за їх допомогою; має уявлення про музичну гру, пісню, хоровод, танець, інструментальну музику, розуміє зміст і колективний характер театральної вистави, знає різні види театру (ляльковий, тіньовий, настільний тощо)» [7, с. 22].

Наведений перелік вимагає від педагогів використовувати дидактичні можливості всіх форм мистецького виховання дітей, насамперед занять з музики, образотворчого мистецтва, хореографії тощо. Закріпленню та поглибленню знань сприяють відповідні аспекти повсякденної роботи в групі, самостійної діяльності дітей з музики, малювання, ліплення, театралізації та драматизації творів, проведення свят і розваг; відвідування театру, концертів, вистав, проведення екскурсій мистецького спрямування тощо.

Щодо сформованості навичок, то в державному стандарті представлено широке коло навичок, що стосуються умінь пов'язувати художні образи з особливостями мови відповідного мистецтва, розрізняти основні жанри музики, живопису й театру, знаходити аналогії між змістом творів і життям, створювати художні образи доступними техніками тощо. Також важливе місце посідає володіння навичками слухання і виконання музики, музично-ритмічних рухів, театралізованої діяльності, співпраці з дітьми і дорослими задля успіху мистецької діяльності, свят, розваг тощо. Ще один напрям — участь дитини в оздобленні інтер'єру (на свята) й декоруванні приміщення; прояви естетичного смаку в побуті та самостійне демонстрування власного досвіду мистецьких дій і ставлення до мистецької діяльності.

При цьому цілком обґрунтованим є твердження сучасних дослідників, що «набуття достатнього рівня мистецько-творчої компетентності дошкільником не є самотою для виховання акторів, художників, співаків, музикантів, а означає збагачення художньо-естетичного досвіду через залучення до світу мистецтва, що передбачає розвиток емоційно-чуттєвого сприйняття об'єктів і явищ довкілля та забезпечення умов

для самовираження кожної дитини в процесі мистецько-творчої діяльності». Тож закономірним результатом цього процесу мають стати: елементарна обізнаність щодо специфіки різних видів мистецтва; ціннісне ставлення дитини до мистецтва і мистецької діяльності; прагнення дитини сприймати мистецтво [8, с. 426].

Ґрунтуючись на зазначених позиціях, дослідники (Р. Борщ, Д. Самойлик, А. Федорович та ін.) виділяють такі складники мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку: «емоційний — позитивне чуттєве ставлення до довкілля та творів мистецтва, милування, прояви натхнення, інтересу тощо; пізнавальний (знанневий) — наявність доступних знань та уявлень про види мистецтва, їхні особливості, засоби виразності, а також про мистецтво як результат діяльності виконавців, митців, творців, художників, акторів і т. д.; практичний — сформованість художніх умінь та навичок, самостійне використання безпечних технік роботи, розвиненість творчої уяви тощо; ціннісний — вихованість, демонстрація естетичних смаків, уподобань, можливість надання оцінок, власна інтерпретація дійсності; творчий — прояви творчих здібностей, ініціативності, самостійності, оригінальності, нестандартності та ін.» [6].

Існують і альтернативні підходи до структуривання мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку. Наприклад, інша структура ґрунтується на класифікації видів мистецтв, до яких можна залучати дітей: музичне, образотворче мистецтво, театральне, літературне тощо. Виходячи з важливості здатності дитини до пізнавальної та художньої діяльності у різних видах мистецтва, фахівці виділяють складові мистецько-творчої компетентності, що характеризують здатності й досвід діяльності дитини у певному мистецтві: мовленнєво-творчу, музичну, танцювальну, образотворчу, театралізовану, конструктивну, декоративну тощо.

Визнаючи можливість такої класифікації, зазначимо, що більш доцільним і раціональним вважаємо виділення компонентів мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку відповідно до результатів її набуття, визначених у Базовому компоненті дошкільної освіти (прагнення дитини сприймати мистецтво, елементарна обізнаність щодо специфіки різних видів мистецтва, ціннісне ставлення дитини до мистецької діяльності).

Ґрунтуючись на цій основі, ми виокремили три взаємопов'язані компоненти мистецько-творчої компетентності дитини дошкільного віку:

1) *емоційно-мотиваційний*, що включає різноманітні прояви емоційного й мотиваційного ставлення дітей до мистецько-творчої діяльності (інтерес, захоплення, отримання певних емоцій від процесу та результату власної мистецької творчості тощо);

2) *мистецько-пізнавальний*, що передбачає сформованість у дитини відповідних її віку та вимогам чинних документів мистецьких знань, умінь і навичок, а також спроможність практично реалізувати їх у різних видах мистецької діяльності;

3) *продуктивно-творчий*, що передбачає спрямованість і здатність дитини до творчої реалізації наявних знань, умінь і навичок у різних видах мистецтва, розкриття її мистецько-творчого потенціалу в різноманітній мистецькій діяльності.

Уважаємо, що виокремлені нами емоційно-мотиваційний, мистецько-пізнавальний і продуктивно-творчий компоненти найбільш повно, цілісно та відповідно до державних документів відображають загальну структуру й зміст ключової мистецько-творчої компетентності дитини дошкільного віку.

Висновки. Отже, одним із провідних завдань сучасного керівника закладу дошкільної освіти визначено забезпечення повноцінної реалізації компетентнісного підходу, впровадження якого в Україні розпочинається вже з першої освітньої ланки.

Серед ключових визначена мистецько-творча компетентність, що тлумачиться як здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал, елементарно застосувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності. Основними видами мистецько-творчої компетентності дити-

ни дошкільного віку визначені музична, театралізована, художньо-продуктивна тощо.

Виявлено специфіку художньої діяльності дитини дошкільного віку: має пасивну та активну компоненти, які представлені власне сприйманням мистецтва й практичною діяльністю; має матеріальні (малюнок, аплікація, витинанка тощо) і нематеріальні (пісня, танець, театральний образ тощо) втілення художніх образів у мистецьких творах; може відбуватись не лише за наданим зразком, але й на творчому рівні.

З'ясовано, що творчість дитини принципово відрізняється від творчості дорослого, адже для останнього метою творчої діяльності є її реальний результат, а для дитини важливий сам процес творчості. Творчість властива абсолютно всім дітям дошкільного віку та може виявлятися в різних видах її мистецької діяльності: музичній, образотворчій, хореографічній, театральній тощо.

У результаті аналізу чинних державних документів у галузі дошкільної освіти й сучасних наукових праць зазначеного напрямку з'ясовано, що існують різні підходи до структурування та визначення складників мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку. У контексті дослідження виокремлено взаємопов'язані емоційно-мотиваційний, мистецько-пізнавальний і продуктивно-творчий компоненти зазначеної якості, що виявляються та функціонують у всіх доступних дитині видах мистецької діяльності: музичній, образотворчій, хореографічній, театралізованій тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біла І. Психологія дитячої творчості. Київ: Фенікс, 2014. 137 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32309053.pdf>
2. Дронова О.О. Педагогічні умови розвитку образо-створення в процесі художньо-естетичного самовираження дітей 5–6 років. С. 34–56. URL: <https://tinyurl.com/36je85zy>
3. Каньоса Н.Г. Теорія та технології розвитку дитячої художньої творчості дошкільників: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський, 2015. 188 с.
4. Освітній напрям «Дитина у світі мистецтва. Хореографія». Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу. URL: <https://tinyurl.com/39f6py9r>
5. Половіна О. Дитина у світі мистецтва. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Дошкільне виховання. 2021. № 2. С. 3–8.
6. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості» / укл. Р.М. Борщ, Д.В. Самойлик. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 72 с.
7. Про нову редакцію Базового компоненту дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
8. Федорович А. Мистецько-творча компетентність дошкільника як педагогічна проблема. С. 402–430. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/210/5827/12173-1?inline=1>; DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-198-5-17>.

CONTENT AND STRUCTURE OF ARTISTIC AND CREATIVE COMPETENCE OF PRESCHOOL CHILDREN

The article defines the content and structure of artistic and creative competence of preschool children. The essence of key artistic and creative competence is clarified as the child's ability to practically realise his artistic-aesthetic potential and elementary apply artistic skills to obtain the desired result in various types of artistic and creative activity (musical, visual, choreographic, theatrical, etc). The specifics of the artistic activity of a preschool child have been identified as a combination of perception of art and practical activity, which can occur at the reproductive and creative levels and have material (drawing, applique, carving, etc) and non-material (song, dance, theatrical image, etc) embodiment of artistic images in works of art.

Various approaches to structuring and defining the components of artistic and creative competence of preschool children have been analysed. In the context of the study, the following components of the specified quality have been identified: the emotional and motivational component, which includes various manifestations of the emotional and motivational attitude of children to artistic and creative activity (interest, enthusiasm, receiving certain emotions from the process and result of their own artistic creativity, etc); the artistic and cognitive component, which assumes the formation of artistic knowledge, skills and abilities in the child corresponding to his age and the requirements of current documents, as well as the ability to practically implement them in various types of artistic activity; productive and creative component, which involves the child's orientation and ability to creatively implement existing knowledge, skills and abilities in various types of art, revealing his artistic and creative potential in various artistic activities.

The role of a preschool education institution in the full implementation of the competency-based approach, in particular the formation of artistic and creative competence of preschool children, is determined.

Keywords: *competency-based approach, artistic and creative competence, content, structure and components, preschool children, preschool education institution.*

REFERENCES

1. Bila, I. (2014). *Psykhoholohiia dytiachoi tvorchosti* [Psychology of Children's Creativity]. Kyiv: Feniks, 137 p. [in Ukrainian].
<https://core.ac.uk/download/pdf/32309053.pdf>
2. Dronova, O. O. *Pedagogichni umovy rozvyku obrazo-stvorennia v procesi khudozhnio-estetychnoho samovyrazhennia ditei 5–6 rokiv* [Pedagogical Conditions for the Development of Image-Creation in the Process of Artistic and Aesthetic Self-Expression of Children 5–6 years old]. pp. 34–56 [in Ukrainian].
<https://tinyurl.com/36je85zy>
3. Kaniosa, N. G. (2015). *Teoriia ta tekhnolohii rozvytku dytiachoi khudozhnioi tvorchosti doshkilnykiv* [Theory and Technologies of Development of Children's Artistic Creativity of Preschoolers: teaching-methodical manual]. Kamianets-Podiskyi, 188 p. [in Ukrainian].
4. Osvitnii napriam «Dytyna u sviti mystetstva. Khoreohrafiia». *Bazovyi komponent doshkilnoi osvity* [Educational approach "Child in the World of Art. Choreography"]. Basic component of preschool education. New edition and tips for organising the educational process [in Ukrainian].
<https://tinyurl.com/39f6py9r>
5. Polovina, O. (2021). *Dytyna u sviti mystetstva. Vprovadzhuiemo Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (nova redakciya)* [Child in the World of Art. We are implementing the Basic component of preschool education (new edition)]. *Doshkilne vykhovannia*, 2021, № 2, pp. 3–8 [in Ukrainian].
6. *Programa khudozhnio-estetychnoho rozvytku ditei rannioho ta doshkilnoho viku «Radist tvorchosti»* (2013). [Programme of Artistic and Aesthetic Development of Children of Early and Preschool Age "Joy of Creativity"]. Ternopil: Mandrivets, 72 p. [in Ukrainian].
7. *Pro novu redaktsiiu Bazovoho komponentu doshkilnoi osvity* [On the New Edition of the Basic Component of Preschool Education]. [in Ukrainian].
https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
8. Fedorovych, A. *Mystetsko-tvorchia kompetentnist doshkilnyka yak pedahohichna problema* [Artistic and Creative Competence of a Preschooler as a Pedagogical problem]. pp. 402–430 [in Ukrainian].
<http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/210/5827/12173-1?inline=1>
<https://doi.org/10.30525/978-9934-26-198-5-17>